

Center for Child Language e-prints

WORKING PAPERS IN LANGUAGE ACQUISITION

Institute of Language and Communication
University of Southern Denmark

No 12 - 2010

Etsprogede og tosprogede med og uden sprogproblemer

Dorthe Bleses og Anders Højen

WWW.SDU.DK/CFB

Af:

Anders Højen, lektor, ph.d., Center for Børnesprog, Syddansk Universitet. hojen@sdu.dk

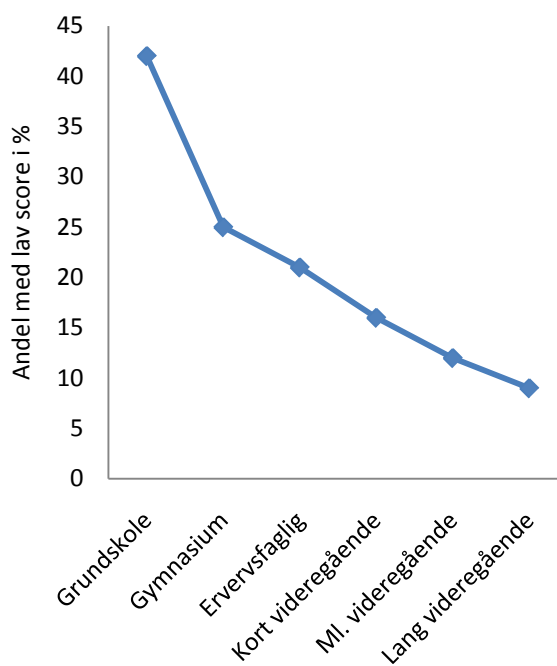
Dorthe Bleses, lektor, ph.d., Centerleder ved Center for Børnesprog, Syddansk Universitet. bleses@sdu.dk

Etsprogede og tosprogede med og uden sprogproblemer

En undersøgelse foretaget ved Syddansk Universitet af 12.992 sprogvurderinger har vist at flere faktorer har indflydelse på børns dansksproglige udvikling allerede i treårsalderen. Rapporten kan findes i Center for Børnesprogs *E-prints* som er tilgængelige via websiden www.sdu.dk/cfb. I nærværende artikel fokuseres på to faktorer, nemlig forældres uddannelse, og oprindelsesland. Den sidstnævnte faktor er i praksis det samme som tosprogethed. Der ses på hvor mange børn der har "lav score" i sprogvurderingen og dermed ser ud til at have brug for sproglig indsats. "Lav score" vil her (omtrentligt) sige at barnet scorer på højde med de 15% lavest scorende i et dansksprogligt normeringsstudie (under 15%-percentilen). Mere præcis metodebeskrivelse kan læses i Bleses (2009). Sprogvurderingerne så udelukkende på status i dansksproglig udvikling, så hvor intet andet er nævnt, refererer "sprog" og "sproglig" til dansk.

Forældres uddannelse

Der er en ret lineær sammenhæng mellem forældrenes uddannelsesniveau og antallet af børn med lav score i dansk ifølge de 12.292 sprogvurderinger, se Figur 1. Uddannelsesniveau defineres her efter den højest opnåede uddannelse af en eller begge forældre.

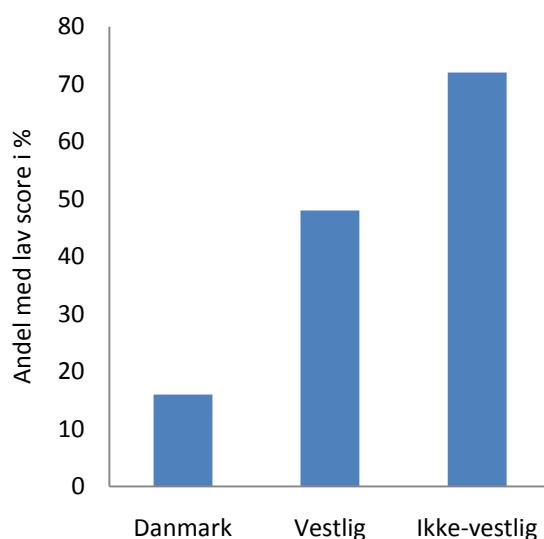
Figur 1. De 12.992 børn blev delt ind i grupper afhængig af forældrenes højest opnåede uddannelse; grafen angiver hvor mange børn i hver gruppe (i procent) der har lav score i den danske sprogvurdering (defineret efter de 15% lavest scorende i et normeringsstudie).

I gruppen af børn hvis forældre har grundskolen som eneste uddannelse, er der 42% der har lav sprogscore; i gruppen af børn hvor mindst en af forældrene har en lang videregående uddannelse, er det kun 9% der har lav score. En lignende sammenhæng findes mellem børnenes sprog og forældrenes jobsituation. Det er indlysende nødvendigt at fremtidig forskning undersøger hvordan disse sammenhænge opstår. Ellers kører den sociale arv videre i en ond cirkel: En svag sproglig udvikling i de tidlige år gør det nemlig meget sværere når børnene senere sidder på skolebænken og kæmper med at lære at læse. Svage læsere får en dårligere skolegang og får sværere ved at tage en uddannelse og få job. Det har så igen indflydelse når de selv får børn som skal lære sproget, og dermed er cirklen sluttet.

Så hvorfor opstår sammenhængen mellem forældres uddannelse og børnenes sprog? En af forklaringerne er formentlig at højtuddannede oftere skaber et sprogligt hjemmelæringsmiljø som understøtter sprogtilegnelsen. Fremtidig forskning skal yderligere undersøge hvad de fleste højt uddannede gør som understøtter deres børns sprog, og hvad *nogle* lavtuddannede ikke gør, for det er selvfølgelig ikke forældrenes uddannelse i sig selv der hjælper børnene med at lære sproget. Et vigtigt forbehold at nævne er dog at det i studier som disse alene er korrelationer mellem en risikofaktor (her uddannelse) og barnets sproglige kompetencer der undersøges, og det kan derfor være vanskeligt at slutte noget om årsagssammenhængen. Derudover er forældres uddannelse – som resultaterne også tydeligt viser – heller ikke den eneste faktor der har indflydelse på børnenes sprogtilegnelsesmønstre. 42% med sproglige problemer i gruppen hvor begge forældre kun har grundskoleuddannelse, er mange, men den gode nyhed er jo at der ikke er problemer for de resterende 58% i gruppen. Så det er ikke nødvendigt at barnet har sproglige problemer bare fordi forældrene er lavtuddannede, og modsat er det ikke alle børn af højtuddannede der slipper for sproglige problemer.

Oprindelsesland/tosprogethed

Barnets eller familiens oprindelsesland er i denne forbindelse delt op i *Danmark, vestlige lande og ikke-vestlige lande* (efter Danmarks Statistiks definitioner). Figur 2 viser at 16% af børn med oprindelse i Danmark scorer lavt, mens mange flere børn med et andet oprindelsesland scorer lavt. Dette ser alarmerende ud, men det er klart at de fleste med et andet oprindelsesland er tosprogede. Da børnene er blevet vurderet som treårige, har mange af dem måske kun lært dansk i 1-2 år, og derfor er det naturligt at flere blandt disse børn scorer lavt end blandt etsprogede børn som har lært dansk i 3 år. International forskning viser at tosprogede i løbet af barndommen bliver bedre og bedre til det sprog der tales i det omgivende samfund, og nærmer sig den sproglige norm for dette sprog. Det kan derfor ud fra disse data ikke siges om forskellen mellem børn med dansk oprindelse og børn med vestlig/ikke-vestlig oprindelse på dette tidspunkt er alarmerende.

Figur 2. De 12.992 børn blev delt ind i grupper afhængig af oprindelsesland. Hvis barnet eller begge forældre er født i udlandet, er det i enten den vestlige eller ikke-vestlige gruppe. Grafen angiver hvor mange børn i hver gruppe (i procent) der har lav score i den danske sprogvurdering (defineret efter de 15% lavest scorende i et normeringsstudie).

Alligevel er det vigtigt at notere sig at flere børn med ikke-vestlig end med vestlig oprindelse scorer lavt. Dette kan give et fingerpeg om i hvilket omfang de lave danskscore skyldes tosprogethed, og i hvilket omfang de skyldes andre faktorer. Noget af forskellen mellem vestlige og ikke-vestlige børn skyldes at der er flere lavtuddannede blandt de ikke-vestlige forældre end blandt de vestlige forældre, og uddannelse viste sig jo at have stor indflydelse på børnenes sprog. Der er desværre endnu ikke sprogvurderet så mange vestlige børn, så det er endnu ikke muligt at lave detaljerede analyser for at isolere effekterne af uddannelse og type oprindelsesland, men det er analyser der skal laves når flere børn er blevet sprogvurderet.

Forskellen mellem vestlig og ikke-vestlig baggrund ses imidlertid også senere hos tosprogede i børnehaveklassen, hvorfor det er vigtigt at hæfte sig ved forskellen allerede her ved treårsalderen. I en rapport af Juul (2008) om sprogfærdigheder i børnehaveklassen scorede tosprogede fra nabolande til Danmark lige så højt i sprogtests som etsprogede, mens gruppen af tosprogede fra andre lande scorede markant lavere. En genanalyse af Juuls data foretaget af Højen (2009) viste imidlertid at tosprogede fra alle vesteuropæiske lande som gruppe scorede ligeså højt i sprogtests som etsprogede gjorde, hvorimod tosprogede med ikke-vestlig oprindelse (fra Asien, Mellemøsten og Afrika) scorede markant lavere. Selv om der er metodiske forskelle på undersøgelserne, kunne det tyde på at vestlige tosprogede tenderer til at komme omtrentligt "på omgangshøjde" med etsprogede i dansk i de tidlige skoleår (selv om der altid vil findes visse forskelle mellem et- og tosprogede), mens ikke-vestlige tosprogede sjældnere gør det.

Rockwool Fondens Pisa Etnisk undersøgelse (2005) viste at tosprogede af ikke-vestlig oprindelse som gruppe klarer sig markant dårligere i læsning (og andre fag) end danske etsprogede i 9. klasse, så noget tyder på at det danske efterslæb hænger ved for mange af de ikke-vestlige tosprogede. Det ville have været yderst informativt hvis også vestlige tosprogede var blevet undersøgt i Pisa Etnisk. Det havde givet

mulighed for bedre at skelne mellem problemer – om nogen – der er affødt af tosprogethed og problemer der er affødt af fx kulturelle, etniske eller sociale forskelle. Det er selvsagt nemmere at lave en effektiv indsats for at løse et problem når man kender årsagerne til problemet. Ellers kan det blive ineffektiv symptombehandling.

De lavt scorende "danske" børn scorer lavt pga. enten arveligt betingede sproglige problemer eller pga. et utilstrækkeligt sprogligt hjemmemiljø eller en kombination. Disse børn har brug for sproglig indsats. Det er dog tvivlsomt om *alle* de lavt scorende i den vestlige og ikke-vestlige gruppe har brug for særlig sproglig indsats. Vi må formode at en andel i samme størrelsesorden blandt børn med dansk, vestlig og ikke-vestlig baggrund har arveligt betingede sproglige problemer eller et utilstrækkeligt sprogligt hjemmemiljø (hvis der bortses fra andre skævvridende faktorer såsom uddannelse). Når så mange flere børn i den vestlige og især ikke-vestlige gruppe scorer lavt i den danske sprogvurdering, kan det altså have noget at gøre med deres tosprogethed.

Er tosprogethed så et problem? Nej tosprogethed i sig selv er ikke et problem. Mange af de tosprogede i denne undersøgelse og i Juuls (2008) undersøgelse har så god sproglig udvikling på dansk at de scorer inden for normalområdet for danske etsprogede. Og det er egentlig overraskende. At være tosproget er nemlig – sagt lige ud og uden politisk korrekte omsvøb – at klippe en hæl og hugge en tå rent sprogligt. Ingen tosproget kan forventes at have kompetencer på begge sprog der helt svarer til etsprogedes kompetencer. Det ved vi fra forskningen, og det har forfatterne til denne artikel selv erfaring for som forældre til tosprogede børn. Derfor kan det være misvisende at tolke tosprogedes resultater op imod en etsproget norm som det er gjort med de danske sprogvurderinger, hvis ikke man er opmærksom på at tosprogede forventes at score lidt lavere i nogle, men ikke alle, dansksproglige tests, særlig i den tidlige sprogtilegnelse.

Det drejer sig altså om at skelne mellem to grupper blandt de lavt scorende tosprogede. Den første gruppe har generelle sproglige problemer (som vil ses i begge sprog), som følge af arveligt betingede sproglige problemer og/eller et utilstrækkeligt sprogligt hjemmemiljø ligesom etsprogede. Vi kunne kalde den "sprogproblem-gruppen". Tosprogede i denne gruppe skal have sproglig indsats fra specialister på linje med etsprogede. Tosprogede i den anden gruppe har ikke arveligt betingede sproglige problemer og har et tilstrækkeligt sprogligt hjemmemiljø. De er blot af naturlige årsager endnu ikke kommet så langt i tilegnelsen af dansk. Vi kunne kalde denne gruppe "på-vej-gruppen". Det er et åbent spørgsmål om disse kræver indsats og i givet fald hvilken. Børn er mestre i at lære sprog af sig selv når de er i en situation hvor de har behov for at lære sproget. Derfor kan der være brug for at vejlede familien i at sørge for at barnet kommer i situationer i dagtilbud, skole og fritid, hvor barnet har behov for at bruge dansk.

Hvordan skal man så skelne mellem tosprogede med reelle sproglige vanskeligheder (sprogproblem-gruppen) og tosprogede der scorer lavt i dansk fordi de endnu blot er på vej (på-vej-gruppen)? Vi vil her nævne to overordnede muligheder. Den første mulighed er at se på de tosprogedes dansk over tid frem for kun at se et øjebliksbillede af dem som treårige. Hvis barnet bliver sprogvurderet igen ved fx 3½ og 4 år, skulle der gerne ses en tydelig udvikling hvor deres danske sprogscore kommer tættere på normen for etsprogede (uden at denne norm er det endelige mål). Hvis denne udvikling ikke tydeligt ses, er det tegn på barnet er i sprogproblem-gruppen; hvis en tydelig udvikling ses, er det tegn på at barnet er i på-vej-gruppen.

Den anden mulighed for at skelne mellem børn i sprogproblem-gruppen og på-vej-gruppen har flere komponenter. Der skal etableres normer for hvor godt tosprogede bør have lært dansk som treårige når man tager en række baggrundsvariabler i betragtning, fx: Har barnet en dansk forælder? Tales der dansk i hjemmet? Hvor længe har barnet lært dansk? Hvor længe har barnet været i dagtilbud? Hvor meget hører barnet dansk vs. modersmål? Derudover skal det undersøges om barnets score er aldersvarende i bestemte sproglige tests som ikke er følsomme overfor hvor langt barnet er i sin dansksproglige udvikling, men som tester mere generelle sproglige kompetencer. Det gælder fx fonologisk opmærksomhed og (sproglig) hukommelse. Hvis scoren i disse tests er lav, er det tegn på at barnet er i sprogproblem-gruppen; hvis scoren er alderssvarende, er det tegn på at barnet er i på-vej-gruppen. Slutteligt skal der ses på udviklingen i modersmålet. Hvis barnet har lav score på både dansk og modersmål, er det tegn på at barnet er i sprogproblem-gruppen. Hvis barnet har en høj score på modersmålet, er det tegn på at barnet er i på-vej-gruppen og vil lære dansk uden problemer når det kommer tilstrækkelig meget i dansksproglige miljøer.

Det er endnu umuligt at sige hvilken af de to metoder der bedst kan skelne mellem børn i sprogproblem-gruppen og på-vej-gruppen. Der er imidlertid fordele og ulemper som allerede nu kan ses. Det er klart at det er resursekrævende ude i dagtilbuddene at skulle teste mange tosprogede flere gange. Derudover går der et halvt til et helt år før man ved hvilken af grupperne barnet tilhører, og dermed før man ved hvilken type indsats der er krævet – om nogen. Fordelen ved denne metode er imidlertid at den er lettere at implementere end den anden metode. Den anden metode kræver omfattende forskning før man kan etablere forventede normer for de mange forskellige profiler af tosprogethed der eksisterer. Derudover vil det være resursekrævende at konstruere og udføre tests som på en valid måde kan vurdere sprogudviklingen på de mange fremmede modersmål der findes i Danmark. Men fordelene er at man tidligere kan kategorisere barnets sprogudvikling og dermed tidligere effektuere den rette indsats.

I det lange løb er det nok bedst at satse på begge metoder. Vi vurderer umiddelbart at den første metode, som ser på sprogudviklingen over tid, er sikrest og kan implementeres hurtigst. På den anden side er forskning i hvilke profiler blandt tosprogede der oftest har problemer med den dansksproglige udvikling, afgørende for en tidlig – og dermed mere effektiv – indsats. Denne type forskning er også afgørende for at kunne dokumentere hvilken type indsats (fx sprogstimulering, modersmålsundervisning, danskundervisning, fordeling på skoler) der er mest effektiv for forskellige profiler af tosprogede. I øjeblikket bruges store resurser på sådanne indsatser uden at man ved ret meget om virkningen – udover at den ikke er tilstrækkelig god! Der bør sættes på systematisk forskning i tosprogedes sprogtiltagelse på dansk og på modersmålet for at afdække hvilke faktorer der afgør om barnet følger den naturlige tosprogede udvikling hvor majoritetssproget bliver stadig stærkere så skolegangen kan følges på lige fod med etsprogede.

Opsummerende kan vi sige at forældres uddannelse og oprindelsesland viste klare sammenhænge med børnenes dansksproglige udvikling. At der er sammenhæng betyder dog ikke at det er en årsagssammenhæng. Forældre bliver jo ikke uddannet til at lære deres børn at tale. Og det er også vigtigt at pointere at man ikke kan forudsige individuelle børns sproglige udvikling bare man kender forældrenes uddannelse og oprindelsesland. Men det er vigtigt at finde ud af hvad der "gøres rigtigt" i de dansksprogede familier hvor børnene får en god dansksproglig udvikling, og det er vigtigt at finde ud af hvad der gøres rigtigt i de tosprogede familier, vestlige som ikke-vestlige, hvor børnene får en god dansksproglig udvikling hvilket er nødvendigt for senere uddannelse og job.

- Bleses, D. (2009). National sprogvurdering i Danmark. I D. Bleses & A. Højen (Eds.), *Når børn lærer sprog. Dansk sprogtilgnelsesforskning i et internationalt perspektiv* (pp. 203-232). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Rockwool Fondens Forskningsenhed (2005). *PISA Etnisk 2005. Kompetencer hos danske og etniske elever i 9. klasser i Danmark 2005* Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Højen, A. (2009). Tosprogethed: sproglig udvikling, kompetencer og konsekvenser. In D. Bleses & A. Højen (Eds.), *Når børn lærer sprog. Dansk sprogtilgnelsesforskning i et internationalt perspektiv* (pp. 261-296). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Juul, H. (2008). *Sproglige færdigheder i børnehaveklassen – en sammenligning af årgang 2004 og 2007*. Københavns Universitet: Center for Læseforskning.

Contact

**FOR FURTHER INFORMATION ABOUT
OUR RESEARCH, ARTICLES ETC.
PLEASE CONTACT:**

Center for Child Language
Institute of Language and Communication
University of Southern Denmark
Campusvej 55
DK-5230 Odense M
Denmark
E-mail: boernesprog@language.sdu.dk
Phone: +45 6550 2586

WWW.SDU.DK/CFB